

КАЗНА МАЛОЛЕТНИЧКОГ ЗАТВОРА У УПОРЕДНОМ КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

САЖЕТАК: Казна малолетничког затвора је једна од врста кривичних санкција које се могу изрећи малолетном учиниоцу кривичних дела. Она представља једину специфичну казну намењену искључиво овој категорији делинквената, која се може изрећи под законом одређеним условима. Имајући у виду да се казна малолетничког затвора изриче малолетним учиниоцима кривични дела, односно лицима која се још увек развијају, чији психофизички развој и социјализација још увек трају, аутор ће се у овом раду бавити одређивањем појма, карактеристика и услова за изрицање казне малолетничког затвора, у поједним упоредним кривичним законодавствима, тј. кривичним законодавствима: Шведске, Немачке, Мађарске, Босне и Херцеговине, Црне Горе и Хрватске.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: малолетници, казна, изрицање, малолетнички затвор, кривични законици.

Увод

Сведоци смо да живимо у времену у којем је малолетничка делинквенција постала глобални проблем који оптерећује кривична законодавства готово свих држава. Скоро је постала свакодневица да на вестима чујемо како су малолетници, појединачно или организовано, извршили кривично дело, а посебно се повећавају кривична дела из подручја тзв. средњег и тешког криминалитета.

Кривични законици европских земаља (Немачке, Мађарске, Босне и Херцеговине, Црне Горе, Хрватске и др.) још су крајем XVIII и током XIX века почели да уводе различита ограничења и олакшице у погледу кажњавања малолетника.

Систем реаговања на малолетнички криминалитет у упоредном праву није свуда исти, па тако казну лишења слободе према малолетницима, можемо класификовати у две групе:

- то могу бити уобичајене казне (казне тзв. општег права) и
- посебне казне за малолетнике (малолетнички затвор).

Уколико се ради о казнама општег права, као што је то случај у Шведској и другим бројним земљама, онда се применом неких института норме које се иначе изричу пунолетним лицима, по правилу, трансформишу према малолетним лицима тако да никако не могу бити исте као према пунолетним лицима.¹

Неке државе, као нпр: Немачка, Мађарска, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Хрватска и друге, су увеле у својим системима кривичног законодавства, посебне казне

*sabahudin_cokovic@hotmail.com

¹ Овакво решење крије и одређене опасности, јер трансформишући казне општег права, што се у првом реду односи на дужину трајања, постоји могућност да се оне претворе у кратке казне лишења слободе против којих је у теорији истицано много оспоравања. Због тога је нарочито изражено прилагођавање изречених казни у фази извршења, јер третман је потпуно различит од оног који се примењује према пунолетним осуђеницима који издржавају исту казну.

за малолетнике, које испуњавају оба ова захтева (дужина трајања и третман): код изрицања, јер су предвиђене једино за ту врсту делинквената, па се оправдано може претпоставити да је вођено рачуна о одређеним постулатима, а нарочито у погледу третмана. Очигледно је да је овакво законско решење знатно погодније, мада тиме нису још решени сви проблеми. Поред тога у упоредном законодавству познате су и друге могућности. Ради се, у ствари, о санкцијама кратког трајања, али интезивног и строгог третмана (Перић, 3/1982: 298-299).

1. Шведска

Шведска се сврстава у ред земаља које немају одвојено кривичноправно законодавство када су у питању малолетни учиниоци кривичних дела, већ су одредбе о малолетницима садржане у Кривичом законику. Кривични законик Краљевине Шведске (N. Bishop, *The Swedish Penal Code from 1962. and 1999*), у поглављу 29. које се односи на одмеравање казне, говори и о кажњавању малолетних учинилаца кривичних дела. Основна разлика која се може уочити на први поглед у односу на кривична законодавства Немачке, Мађарске, Босне и Херцеговине итд. јесте да се овде не прави разлика у кажњавању с обзиром на старост учиниоца кривичног дела што значи да се и према малолетницима примењују исте казне које су у закону прописане за пунолетна лица.

Кривични законик Шведске, малолетницима сматра лица која су у време извршења кривичног дела имала од петнаест до осамнаест година живота (члан 6. поглавља 1.). Казна малолетничког затвора се изриче само изузетно, и то ако нема места за примену васпитне мере упућивања у затворену установу за бригу о малолетницима.² Малолетном учиниоцу се изриче казна прописана законом за учињено кривично дела, с тим што постоји могућност њеног ублажавања (члан 7. поглавља 27).

2. Немачка

Република Немачка се сврстава у земље које имају издвојене прописе о малолетним учиниоцима кривичних дела у посебну законску целину, а то је Закон о малолетничком правосуђу (*Jugendgerichtsgesetz (JGG)*), који је донет 1974. године, а данас се примењује са изменама из 2008. године.

Најтежа врста малолетничких кривичних санкција је казна лишења слободе за малолетнике (члан 17). Ова казна се састоји у смештају малолетника у посебу установу када због склоности које је он показао приликом вршења кривичног дела мере појачаног надзора и дисциплинске мере нису довољне за његово надзирање или уколико је таква казна оправдана с обзиром на озбиљан степен кривице таквог лица.

Висина ове казне може бити од шест месеци до пет година, уз неке изузетке као што су казна у трајању до десет година ако је малолетник учинио теже кривично дело за које је законом предвиђена казна затвора преко десет година (члан 18). Циљ казне

² У даљем тексту: КЗ БиХ.

лишења слободе је да се омогући остваривање жељене сврхе која се састоји у његовом појачаном надзору од стране за то овлашћених државних органа (Јовашевић, 2010: 100).

3. Мађарска

У Мађарској су одредбе које регулишу кривичноправни статус малолетника садржане у Кривичном законнику из 1978. године, са изменама и допунама из 2005. Године, (Act IV on the Criminal Code of 1978. and 2005). Правилно васпитање представља основу сврху у кажњавању малолетника и то у случају када се та сврха не може постићи васпитним мерама. Закон предвиђа четири врсте казни за малолетне учиниоце кривичних дела:

- малолетнички затвор,
- друштвено користан рад,
- новчана казна и
- забрана обављања одређених јавних послова.

Посебну пажњу заслужују законске одредбе које се односе на малолетнички затвор. Наиме, чланом 110. законик предвиђа да се малолетнику који је навршио шеснаест година у време извршења кривичног дела може изрећи казна затвора у трајању од једног месеца до десет година, а изузетно до петнаест година у случају када се ради о извршењу кривичног дела за које је прописана казна доживотног затвора. Међутим, овде закон поставља ограничење у смислу да се малолетном учиниоцу кривичног дела који није навршио шеснаест година у време извршења кривичног дела не може изрећи казна затвора у трајању до петнаест година. Међутим, и поред овог ограничења можемо констатовати да у поређењу са другим европским законима Мађарски закон садржи изузетно високе казне за малолетне учиниоце кривичних дела.

4. Босна и Херцеговина

Одредбе о кривичним санкцијама и правилима поступања према малолетним учиниоцима кривичних дела у Кривичном закону БиХ, предвиђене су главом десет: Правила о васпитним препорукама, о васпитним мјерама и о кажњавању малолетника Кривичног закона БиХ (*Службени гласник БиХ*, број 37, од 22. новембра 2003. године).³ Закон предвиђа да се малолетном учиниоцу кривичног дела могу изрећи васпитне мере и одређене мере безбедности, а старијем малолетнику изузетно се може изрећи казна малолетничког затвора (члан 80. КЗ БиХ).

Сагласно члану 80. КЗ БиХ, сврха васпитних мера и казне малолетничког затвора је да се пружањем заштите и помоћи малолетним учиниоцима кривичних дела, надзором над њима, њиховим стручним оспособљавањем и развијањем њихове личне одговорности обезбеди њихово васпитање, преваспитање и правилан развој. Уз то, сврха казне малолетничког затвора је посебан утицај на малолетног учиниоца да у будуће не учини кривична дела, као и на друге малолетнике да не учине кривична дела.

³ У даљем тексту: КЗ БиХ.

Кривични закон БиХ прописује да ће се казнити само кривично одговоран старији малолетник који је учинио кривично дело с прописаном казном затвора тежом од пет година, а због тешких последица дела и високог степена кривичне одговорности не би било оправдано изрећи васпитну меру.

Кривични закон БиХ заступа строжу политику кажњавања у односу на наш ЗМУКД тако да казна малолетничког затвора не може бити краћа од једне ни дужа од десет година, а изриче се на пуне године или на пола године. При одмеравању казне старијем малолетнику за кривично дело суд не може изрећи казну малолетничког затвора у трајању дужем од казне затвора која је прописана за учињено кривично дело, али суд није везан за најмању прописану меру те казне (члан 96. КЗ БиХ).

При одмјеравању казне малолетничког затвора старијем малолетнику, суд узима у обзир све околности које утичу да казна буде мања или већа, имајући посебно у виду степен душевне развијености малолетника и време потребно за његово преваспитање и стручно оспособљавање. Сагласно члану 99. КЗ БиХ, казна малолетничког затвора се не извршава када од дана правноснажности пресуде којом је казна изречена протекне:

- десет година ако је изречена казна малолетничког затвора преко пет година;
- пет година ако је изречена казна малолетничког затвора преко три године, и
- три године ако је изречена казна малолетничког затвора до три године.

5. Црна Гора

У Црној Гори одредбе које регулишу кривичноправни статус малолетника садржане су у Закону о поступању према малолетницима у кривичном поступку (*Службени лист Црне Горе*, број 64/2011).⁴ Предвиђена је једна једина казна која се може изрећи старијем малолетнику а то је казна малолетничког затвора.

Казна малолетничког затвора може се изрећи старијем малолетнику који је учинио кривично дело за које је законом прописана казна затвора преко пет година, кад због високог степена његове кривице, васпитне запуштености, околности под којима је кривично дело учињено, као и природе и тежине дела очигледно не би било оправдано изрећи васпитну меру (члан 32. ЗОППМУКП).

Сагласно члану 33. став 1. ЗОППМУКП, казна малолетничког затвора не може бити краћа од шест месеци нити дужа од пет година. Изузетно, за кривична дела за која је као најмања мера казне прописана казна затвора од десет година може се изрећи малолетнички затвор у трајању до десет година.

Казну малолетничког затвора старији малолетници издржавају у посебној организационој јединици за малолетнике органа управе надлежног за извршење кривичних санкција (у даљем тексту: одељење за малолетнике), у којем могу остати до навршене 23 године живота. Ако до тада казна не буде извршена, упутиће се у одељење у којем пунолетна лица издржавају казну затвора. Изузетно, у одељењу за малолетнике може остати лице које је навршило 23 године живота, ако је то потребно ради завршетка

⁴ У даљем тексту: ЗОППМУКП.

његовог школовања или стручног оспособљавања, али не после навршених 25 година живота (члан 33. став 3. ЗОППМУКП).

Одмеравање казне малолетничког затвора регулисано је чланом 34. став 1. и 2. ЗОППМУКП. Суд ће одмерити казну малолетничког затвора имајући у виду сврху малолетничког затвора и узимајући у обзир све околности по општим правилима о одмеравању казне прописаним Кривичним закоником које утичу да казна буде већа или мања, а нарочито степен кривице малолетника, степен његове зрелости и време које је потребно за његово васпитање и стручно оспособљавање. Приликом одмеравања казне малолетничког затвора суд не може изрећи казну малолетничког затвора у трајању дужем од прописане казне затвора за то дело, али суд није везан за најмању прописану меру те казне.

Посебан случај представља одмеравање казне малолетничког затвора за кривична дела у стицају. Ако старији малолетник учини више кривичних дела у стицају, а суд нађе да за једно кривично дело треба изрећи казну малолетничког затвора, одмериће за сва дела једну казну у складу са чланом 33. став 1. ЗОППМУКП. У случају да за једно од кривичних дела учињених у стицају треба изрећи малолетнички затвор а за друго васпитну меру, суд ће за сва дела изрећи само казну малолетничког затвора (члан 35. став 2. ЗОППМУКП). Осим тога, суд ће поступити на исти начин и у случају ако после изречене казне утврди да је осуђени пре или после њеног изрицања учинио друго кривично дело (члан 35. став 3. ЗОППМУКП).

Условни отпуст у кривичном законодавству Републике Црне Горе, регулисан је чланом 36. став 1-3. ЗОППМУКП. Лице које је осуђено на казну малолетничког затвора може бити раније отпуштено пре истека изречене казне, под условом да је издржало две трећине изречене казне, осим ако постоје околности које указују да није постигнута сврха малолетничког затвора.

Уз условни отпуст лицу се одређује обавеза јављања посебној организационој јединици министарства надлежног за послове правосуђа која врши надзор над спровођењем условном отпуста код малолетничког затвора, и могу се одредити друге обавезе прописане Законом о извршењу кривичних санкција. Ако условни отпуст не буде опозван сматраће се да је малолетник издржао казну малолетничког затвора.

Ако за време трајања васпитне мере суд изрекне старијем малолетнику казну малолетничког затвора, васпитна мера престаје када осуђени започне издржавање изречене казне (члан 37. став 1. ЗОППМУКП). Ако за време трајања васпитне мере суд изрекне пунолетном лицу казну малолетничког затвора или казну затвора у трајању од најмање једне године, васпитна мера престаје када ово лице започне с издржавањем казне (члан 37. став 2. ЗОППМУКП).

Законодавац је регулисао и питање застарелости извршења казне малолетничког затвора (члан 38. ЗОППМУКП). Малолетнички затвор се, по угледу на казну затвора код пунолетних учинилаца, не може извршити ако је протекло:

- десет година од правоснажне осуде на казну малолетничког затвора преко пет година,

- пет година од правоснажне осуде на казну малолетничког затвора преко три године,
- три године од правоснажне осуде на казну малолетничког затвора преко једне године и
- две године од правоснажне осуде на казну малолетничког затвора до једне године.

6. Хрватска

Република Хрватска је донела посебан закон о кривичноправној одговорности малолетника – Закон о судовима за младеж (*Народне новине Републике Хрватске*, број 84/2011)⁵ који је ступио на снагу 1. септембра 2011. године. У систему мера друштвене реакције на криминалитет малолетника, посебно се истиче казна малолетничког затвора. Малолетнички затвор је казна лишења слободе са специфичностима у односу на услове изрицања, трајање, сврху и садржај санкције. Ова казна се може изрећи старијем малолетнику за кривично дело за које је у закону прописана казна затвора од три године или тежа казна, ако је са обзиром на тежину дела и висок степен кривице потребно изрећи казну (члан 24. ЗСЗМ).

Ова казна не може бити краћа од шест месеци ни дужа од пет година, а изриче се на пуне године и месеце. Међутим, за кривично дело за које је прописана казна дуготрајног затвора⁶ или за стицај најмање два кривична дела за која је прописана казна затвора тежа од десет година, малолетнички затвор може трајати до десет година (члан 25. став 1. ЗСЗМ). Малолетнички затвор не може се одмерити у дужем трајању од прописане казне за извршено кривично дело, али суд није везан за најмању прописану меру те казне (члан 25. став 2. ЗСЗМ).

Изрицање малолетничког затвора за стицај кривичних дела, као и условни отпуст регулисани су чланом 26. и 27. ЗСЗМ.

Сагласно члану 26. ЗСЗМ, за стицај кривичних дела, суд ће изрећи јединствену казну малолетничког затвора, у границама прописаним у члану 25. став 1. овог закона без претходног утврђивања казне за свако поједино дело. Ако сматра да за неко дело малолетника треба казнити, а за друга дела изрећи му васпитну меру, изрећи ће само казну малолетничког затвора (члан 26. став 1. ЗСЗМ). Кад суд након изрицања казне малолетничког затвора утврди да је малолетник пре или после изрицања те казне починио неко кривично дело, поступиће по одредби става 1. овог члана (члан 26. став 2. ЗСЗМ).

Осуђени на казну малолетничког затвора може бити условно отпуштен ако је издржао најмање једну трећину казне. За време условног отпуста суд може изрећи мере појачаног надзора и посебне обавезе. Условни отпуст траје до истека времена за које је

⁵ У даљем тексту: ЗСЗМ.

⁶ За најтеже облике кривичних дела изузетно се може прописати казна затвора у трајању од двадесет до четрдесет година (дуготрајни затвор) члан 53. став 2. КЗ РХ (Кривични закон Републике Хрватске, *Народне новине*, број 110/1997).

казна изречена (члан 27. став 1. ЗСЗМ). Суд ће опозвати условни отпуст ако осуђени док је на условном отпусту учини једно или више кривичних дела за која је изречена казна затвора од шест месеци или малолетничког затвора од шест месеци (члан 27. став 2. ЗСЗМ).

Међутим, главна карактеристика овог Закона је у томе што постоји могућност изрицања условне осуде (време прокушавања), тј. суд може пресудом изрећи да је малолетник крив за извршено кривично дело и истовремено задржати изрицање казне малолетничког затвора кад сматра да се изрицањем кривице и претњом накнадног изрицања казне може учиниоца одвратити од даљег вршења кривичних дела. Суд ће малолетнику уз пресуду изрећи одгојну меру (васпитну меру) појачаног надзора и једну или више посебних обавеза.

Судском пресудом одређује се да малолетнику може бити накнадно изречена казна малолетничког затвора ако за време које је одредио суд, а које не може бити краће од једне ни дуже од три године (време проверавања), учини ново кривично дело или ако се противи спровођењу васпитних мера. Суд може након истека најмање једне године времена проверавања и након што саслуша представнике центра за социјални рад, изрећи коначну обуставу изрицања казне, ако нове чињенице потврђују уверење да малолетник неће више вршити кривична дела.

Ако малолетник коме је задржано изрицање малолетничког затвора буде због новог кривичног дела извршеног пре истека времена проверавања осуђен или му буде изречена васпитна мера, суд ће му изрећи казну за раније учињено дело ако би то, с обзиром на новоизречену казну или васпитну меру, било потребно ради спречавања малолетника да и даље врши кривична дела. Казна за раније извршено кривично дело може се изрећи и ако малолетник упркос изреченом упозорењу суда одбија испуњење посебне обавезе или ако се трајно супроставља спровођењу изречене васпитне мере.

Закључак

Развој малолетничког кривичног права гледано кроз историју, показује да су од најстаријих времена према малолетним учиниоцима кривичних дела, примењиване различите врсте и мере казни. Те казне су у почетку биле исте оне казне које су закони примењивали према пунолетним лицима, да би се тек касније према малолетницима примењивале посебне врсте казни које су специфичне само за ову категорију учинилаца кривичних дела. Но, иако је кроз историју мењала своје појавне облике и начине извршења, казна малолетничког затвора је до данашњих дана задржала своје место у структури малолетничких кривичних санкција.

У систему савременог малолетничког кривичног права преовладавају два система кажњавања малолетних учинилаца кривичних дела.

Према првом систему, према малолетницима се за учињено кривично дело могу изрећи казне које се иначе изричу и пунолетним лицима. При томе се „малолетнички узраст“ учиниоца дела цени као олакшавајућа или као ублажавајућа околност. Овакво решења усваја нпр. кривично законодавство Краљевине Шведске.

Према другом систему, према малолетницима се примењује посебна врста казне, казна малолетничког затвора. Овакво је решење данас у примени у законодавству: Мађарске, Хрватске, Немачке, Црне Горе, Босне и Херцеговине, итд.

У погледу дужине трајања казне малолетничког затвора, Шведско кривично законодавство је најстроже, зато што прописује ону казну затвора, која је иначе прописана за учињено кривично дело. У Мађарској се старијем малолетнику може изрећи казна малолетничког затвора у периоду од једног месеца до десет година, а изузетно до петнаест година. Законодавства Немачке, Хрватске и Црне Горе прописују да се казна малолетничког затвора може изрећи у временском периоду од шест месеци до пет година, а изузетно до десет година, док се у Босни и Херцеговини може изрећи у временском периоду од једне године до десет година.

Очекује се да ће законита, ефикасна, квалитетна примена законских решења, претходно поменутих земаља, допринети смањењу учешћа малолетника у структури и динамици криминалитета.

ЛИТЕРАТУРА

Act IV on the Criminal Code of 1978. and 2005. преузето са:

<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>, приступ: 19. 06. 2013. године.

Закон о судовима за младеж Републике Хрватске (*Народне новине Републике Хрватске*, број 84/2011).

Закон о поступању према малолетницима у кривичном поступку (*Службени лист Црне Горе*, број 64/2011).

Јовашевић, Д. (2010). *Положај малолетника у кривичном праву*, Ниш: Правни факултет.

Jugendgerichtsgesetz (JGG), преузето са: <http://www.gesetze-im-internet.de/jgg/BJNR007510953.html#BJNR007510953BJNG000700319>, приступ: 18. 06.

2013.

Кривични закон Босне и Херцеговине (*Службени гласник БиХ*, број 37/2003).

N. Bishop, The Swedish Penal Code from 1962. and 1999. преузето са:

<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/02/77/77/cb79a8a3.pdf>, приступ: 20. 06. 2013.

Перић, О. (3/1982). Кажњавање малолетника, *Правни живот*, бр. 3. Београд.

Sabahudin Coković

THE COMPARATIVE CRIMINAL JUSTICE SYSTEM AND JUVENILE PRISON SENTENCE

Summary

Juvenile detention is one of the types of criminal sanctions that may be imposed on juvenile offenders. It represents a specific punishment which is exclusively intended for this category of offenders, and which may be imposed by law under certain conditions. Bearing in mind that the sentence of imprisonment is being imposed routinely to juvenile perpetrators of criminal offenses, i.e. persons who are still developing, whose both mental and physical development and socialization are still ongoing, the author will discuss in this paper the concept, characteristics and conditions of a sentence of juvenile detention, in certain comparative criminal laws, i.e. in criminal legislation: Sweden, Germany, Hungary, Bosnia and Herzegovina, Montenegro and Croatia.

Key words: juveniles, punishment, imposition, juvenile detention, criminal codes.